

М. А. Дубатоўка

Рэспубліканскі інстытут вышэйшай школы, Мінск

M. Dubatouka

National Institute of Higher Education, Minsk

УДК 94(476,1)“1812”

ЛЁС СКАРБАЎ НЯСВІЖСКАГА ЗАМКА Ў 1812 ГОДЗЕ

THE FATE OF THE TREASURES OF NESVIZH CASTLE IN 1812

Нясвіжскі палац – адзін з нешматлікіх у Беларусі аб’ектаў сусветнай спадчыны ЮНЭСКО. Цягам стагоддзяў ён з’яўляўся родавым гняздом магнатаў Радзівілаў, якія зрабілі замак сапраўдным музеем. Калекцыі каштоўных рэчаў, мэбля, посуд, зброя, кнігі, дакументы, прадметы культуры збіраліся Радзівіламі на працягу доўгіх гадоў і перадаваліся наступным пакаленням. На жаль, далёка не ўсе каштоўнасці дайшлі да нашага часу і зніклі як пры вядомых, так і нявысветленых абставінах. Ваенныя канфлікты, якія зведаў Нясвіж, прынеслі палацу страты і разбурэнні, і падзеі 1812 г. не выключэнне. Менавіта гэты год паставіў кропку (ці шматкроп’е?) у гісторыі знакамітых фігур дванаццаці апосталаў, што аздаблялі Нясвіжскі палац і бяспледна зніклі.

Ключавыя словы: скарбы Радзівілаў; скульптуры апосталаў; вайна 1812 года.

The Nesvizhsky palace – one of not numerous objects of world heritage of UNESCO in Belarus. Within centuries it was a patrimonial nest of magnates Radziviłls, who made the lock a real museum. Collections of valuable things, furniture, ware, weapon, books, documents, cult objects gathered Radziviłlami within long years and was transferred to the future generations. Unfortunately, not all values reached our time and disappeared at known, and sometimes and the obscure circumstances. The military conflicts which were experienced by Nesvizh brought to the palace of loss yes destructions, and events of 1812 not an exception. This year put the end (or dots?) in the history of the well-known figures of twelve apostles that decorated the Nesvizhsky palace and completely disappeared.

Keywords: treasures of the Radziwiłls; sculptures of the apostles; war of 1812.

Мэта дадзенага артыкула – вывучэнне лёсу каштоўнасцяў Нясвіжскага палацу ў вайне 1812 года на прыкладзе легендарных фігур залатых апосталаў.

Аб’ектам даследавання з’яўляюцца не ўсе вывезеныя ці страчаныя каштоўнасці замка ў 1812 г., а найбольш яркавы іх прыклад – каштоўныя з мастацкага і гістарычнага пункту гледжання скульптуры апосталаў. Такое звужэнне прадметнага поля невыпадковае, бо гэта праблема патрабуе значна больш маштабнага і грунтоўнага даследавання. У дадзеным кантэксте фігуры апосталаў з’яўляюцца сімвалам выключнага багацця калекцыі

скарбаў Нясвіжскага палаца, якія былі страчаны. Адсочванне перамяшчэння гэтых каштоўнасцяў падчас французска-рускай вайны 1812 г. патрабуе паглыбленага разгляду.

Да вывучэння гэтай праблемы ўжо неаднойчы звярталіся беларускія і замежныя гісторыкі ў кантэксце як гісторыі сям’і Радзівілаў і Нясвіжскага палаца, так і ў рамках асэнсавання разбурэння і шкоды, што прынесла вайна 1812 г. [1, 2, 4, 8, 12, 16, 17, 18]. Да таго ж у нашым распараджэнні ёсць шэраг важных гістарычных крыніц (рэестры скарбу, мемуары непасрэдных удзельнікаў і г. д.), якія дазваляюць скласці досыць аб’ектыўную карціну падзей 1812 г. у Нясвіжскім замку [13, 14]. Аднак, на жаль, у навуковым звароце адсутнічаюць крыніцы, якія маглі б дакладна паказаць перамяшчэнні скарбаў і іх канчатковае месцазнаходжанне, што падштурхоўвае даследчыкаў працягваць пошукі.

Паходжанне статуі апосталаў дакладна не высветлена. Існуе малаверагодная версія аб тым, што яны былі прывезеныя ў Нясвіж у XVII ст. з Канстанцінопаля Жыгімонтам-Каралем Радзівілам, сына Мікалая Кшыштафа Радзівіла [1, с. 114].

Аднак фігуры апосталаў не былі адзінай каштоўнасцю палаца напярэдадні вайны 1812 г. Згодна з рэестрам, скарбніца Радзівілаў проста ўражвае сваім начыннем. Там змяшчаліся палотны майстроў жывапісу XVI–XVIII стст., прычым існуе легенда, што Мікалай Радзівіл Сіротка запрашаў Рэмбрандта для арганізацыі карціннай галерэі палаца, і мастак нават напісаў у Нясвіжы некалькі сваіх работ [4, с. 8]. Акрамя таго, у палацы знаходзілася калекцыя рыцарскіх даспехаў з Францыі, Італіі, Іспаніі, узбраенне, збор ордэнаў і медалёў. Таксама збор каштоўнасцяў змяшчаў нумізматычную калекцыю, ліставанні Радзівілаў з еўрапейскімі манархамі, гістарычныя дакументы Вялікага Княства Літоўскага і знакамітую бібліятэку Радзівілаў на 20 000 тамоў. Гэта не ўсё: збор змяшчаў дарагія наборы посуду з каштоўных металаў, срэбраны стол, калекцыю дьямантаў, залатыя зліткі [4, с. 9–10]. Багаціц князёў Радзівілаў былі бясконца вялікія, і ў такім стане маёмасць успадкаваў князь Дамінік Радзівіл.

Рабаванні палаца пачаліся яшчэ да падзей 1812 г. Пасля падзелу Рэчы Паспалітай 1772 г. частку твораў дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва з радзівілаўскай скарбніцы, зброю, залатыя і срэбраныя вырабы, каштоўныя камяні адправілі ў Пецябург і Смаленск; частку ж разрабавалі рускія афіцэры. Па загаду Кацярыны II некаторыя каштоўнейшыя асобнікі нясвіжскай бібліятэкі Радзівілаў перадалі Імператарскай Акадэміі навук [18, с. 19–20].

Дамінік Геранім Радзівіл (1786–1813 гг.) быў XI ардынатам нясвіжскім і апошнім прадстаўніком мужчынскай лініі знакамітага роду. Апекуном Дамініка (да самай сваёй смерці ў 1790-м годзе) стаў яго дзядзька Караль Станіслаў Пане Каханку, ад якога князь у чатырохгадовым узросце

ўспадкаваў велізарную латыфундыю, якая ахоплівала Нявіжскую і Алыцкую ардынацыю, а таксама гарады і вёскі [16, с. 162–163].

У 1804 г. Дамінік прысягнуў на вернасць царскім уладам і атрымаў ва ўладанне некаторую частку маёнткаў на тэрыторыі сучасных Літвы, Украіны і Беларусі (120 тысяч душ мужчынскага полу) [7, с. 115]. Калі ўладанні Напалеона набліжаліся да межаў Расійскай імперыі і стала зразумела, што будучага канфлікту не пазбегнуць, Дамінік Радзівіл у 1810 г. паступае на службу створанага Напалеонам Княства Варшаўскага, а ў 1811 г. са сваім 8-м уланскім палком пераходзіць пад кіраўніцтва французскага імператара ў чыне падпалкоўніка [11, с. 100].

Чаму князь Радзівіл робіць такі крок? Адна з нагодаў заключаецца ў няўдалай палітыцы, якую праводзіў царскі ўрад на далучаных пасля падзелу Рэчы Паспалітай тэрыторыях. Новы адміністрацыйна-тэрытарыяльны падзел земляў, ажыццяўленне іншай эканамічнай палітыкі, правядзенне разбору шляхты – усё гэта аддаляла заможных магнатаў былой магутнай дзяржавы Еўропы ад расійскага цара. Яны былі адхілены ад удзелу ў палітыцы, што прымушала з настальгіяй згадваць часы Рэчы Паспалітай. Францыя ж выклікала сімпатыі ў тутэйшых шляхцічаў, бо дала прытулак шматлікім эмігрантам, якія пакінулі радзіму пасля падзей, звязаных з падзеламі Рэчы Паспалітай і паўстаннем 1794 г. Таксама стварэнне ў 1807 г. Княства Варшаўскага абудзіла тэндэнцыю (асабліва сярод моладзі) руху ў польскую дзяржаву, і тут Дамінік Радзівіл не стаў выключэннем [8, с. 120–121]. Не будзем таксама забывацца на абяцанні аднаўлення Напалеонам Вялікага Княства Літоўскага. Дзённым загадам Напалеона ад 1 ліпеня 1812 г. быў створаны Урад ВКЛ – часовае камісія ў складзе пяці чалавек (С. Солтан, А. Сапега, Ф. Ельскі, Ю. Серакоўскі, К. Прозар). Дзейнасць камісіі распаўсюджвалася на тэрыторыю чатырох дэпартаметаў (былых губерняў): Віленскага, Гродзенскага, Мінскага, а таксама Беластоцкай вобласці [9, с. 164]. Усё ж такі гвалтоўнае далучэнне да Расійскай імперыі адбылося нядаўна і не было забыта, а шляхта лічыла сябе патрыётамі менавіта ВКЛ. Выбар князя Дамініка быў, відавочна, абумоўлены гэтым. Яскравым доказам такіх поглядаў князя служыць той факт, што пры заняцці Напалеонам Вільні 8-мы полк Радзівіла рухаўся ў авангардзе і ўступіў у горад першым [9, с. 159].

Варта сказаць аб тым, што незадоўга да ваенных падзей 1812 г. Дамінік Радзівіл правёў рэвізію палацавых скарбаў, якая цягнулася са снежня 1808 г. па красавік 1809 г. Магчыма, рэвізія праводзілася з мэтай азнамлення князя з каштоўнасцямі і праверкі іх наяўнасці. Сярод занатаваных рэчаў інтарэс для даследавання прадстаўляе «Цыборыюм Святога Міхала». Цыборыюм – ківор (у праваслаўнай традыцыі), а ў гэтым выпадку пабудова для ахвяраванняў над алтаром ці сам алтар. У дакуменце згадваецца, што для цыборыюма меліся срэбныя дзверцы і «фігуры для дэкарацыі тых жа

дзвярэй належныя срэбныя пазалочаныя, а менавіта Хрыстос са Святым Янам, на плячы яго заснулым, у палову фігуры. Частка шаты таго ж Святога Яна, два апосталы, што сядзяць у поўных фігурках у шатах пазалочаных, два апосталы па грудзі з шатамі пазалочанымі, тры галавы апосталаў з часткай шаты пазалочанай і галоўка срэбная Юды – усяго адзінаццаць штук» [12, с. 234]. Чаму апосталаў не дванаццаць? Аб гэтым пойдзе гаворка далей. Галоўным застаецца тое, што ў пачатку XIX ст. фігуры апосталаў разам з іншымі багаццямі знаходзіліся ў палацы і былі апісаныя пры правядзенні рэвізіі за чатыры гады да пачатку руска-французскай кампаніі.

Сведчанні пра апосталаў можна сустрэць і ва ўспамінах людзей, якім пашчасціла зірнуць на багатую скарбніцу Радзівілаў. Вядома, што апошні кароль Рэчы Паспалітай Станіслаў Панятоўскі заязджаў у Нясвіж да Караля Радзівіла. Пазней рускі князь М. Рапнін, што суправаджаў Панятоўскага на сойме ў Гародні, пісаў Кацярыне II такія словы: «Кароль заехаў да К. С. Радзівіла ў Нясвіж. Пасля бліскучага фейерверка і абедна на 300 асобаў кароль спуściўся ў сутарэнні замка і пабачыў зліткі золата, складзеныя да звода падзямелля. Золата было сотні пудоў, мноства старажытных залатых рэчаў і дванаццаць апосталаў з гэтага метала і срэбра, аздобленыя каштоўнымі камянямі» [2, с. 16]. У 1868 г. у Варшаве выйшлі ў свет мемуары Міхала Казіміра Агінскага, дзе ён згадвае фігуры апосталаў: «Гэтыя статуі яны вазілі з сабою. Калі прагуляюць дзе ці хочучь прыдбаць новыя маэнткі, то закладваюць аднога з дванаццаці апосталаў, але заўсёды выкупаюць яго назад» [1, с. 112]. І тут можна паразважаць над тым, чаму апосталаў у рэстры Дамініка Радзівіла згадваецца адзінаццаць. У крыніцах захаваліся звесткі, што Пане Каханку вазіў з сабой апосталаў і перыядычна мог з нагоды патрэбы грошай закласці Святога Мацея ці Луку, і наўрад ці ён не выкупаў фігуру назад. Верагодна, адна фігура апостала, што трохі пашкодзілася, была пераплаўленая на срэбра: у крыніцах можна адшукаць падобны загад Дамініка Радзівіла ад 17 лютага 1809 г. [12, с. 235].

Выдадзеныя ў Парыжы ў 1869 г. успаміны Адама Чартарыйскага даюць такія звесткі: «Багаты замак у Нясвіжы. У 18 залах адных толькі ўпрыгожванняў сабрана на 5–10 мільёнаў дукатаў. Каштоўнейшыя калекцыі зброі, карцін, кніг, брыльянтаў. Але няма нічога даражэй за калекцыю “Дванаццаць апосталаў”. Пяць з іх чыстага золата і ўсыпаныя каштоўнымі камянямі. Кошт іх роўны кошту золата, выдаткаванага імператарам Напалеонам на Егіпецкі паход» [1, с. 112].

Паэт і даследчык Уладзіслаў Сыракомля, што паспеў павандраваць па Беларусі і скласці некаторыя кразнаўчыя нарысы, таксама цікавіўся радзівілаўскімі скарбамі. Ён піша пра прыдворнага нясвіжскага паэта Юзэфа Ляснёўскага, які казаў так: «Дванаццаць апосталаў і чатыры евангелісты велічынёй у два локці – гэта злага ў радзівілаўскай скарбніцы: сапраўды, гэтых апосталаў і евангелістаў можна назваць дамашнімі бажкамі, бо яны не

павінны дапусціць ніякіх няшчасцяў у доме Радзівілаў...» [13, с. 278–279]. Ляснеўскі таксама кажа пра нібыта вялікі круглы срэбны стол у палацы на дванаццаць асобаў, ля якога збіраліся апосталы з евангелістамі, давалі парады на шчаслівую будучыню рода Радзівілаў і іх уладанняў. Няцяжка заўважыць, што чарговы раз тагачаснікі падкрэсліваюць незлічоныя багацці Нясвіжа. Цікава зазначыць, што апісанья ў Сыракомлі чатыры евангелісты ў рэестры князя Радзівіла не ўзгадваюцца [12, с. 235].

Баявыя дзеянні ў 1812 г. распачаліся на тэрыторыі сучаснай Беларусі. Князь Дамінік Радзівіл далучаецца да Вялікай арміі і рушыць з Напалеонам на Маскву. Ён браў удзел у баях пад Смаленскам, Мажайскам, Воранавам. Калі французскі імператар з рэшткамі войску пачынае адступіць назад, Радзівіл рушыць з ім [11, с. 100]. Тут разгортваюцца падзеі, якія выклікаюць спрэчкі і сэння. Армія Напалеона везла з сабой на захад нарабаваныя скарбы з Масквы (музейныя рэліквіі, царкоўнае начынне, карціны). Рабавалі каштоўнасці французы, а пасля іх перакупіў князь Радзівіл [2, с. 18]. Па дарозе на захад Дамінік заязджае ў свой палац у Нясвіжы. Там ён дае загад эканому Адаму схаваць частку скарбаў у спецыяльнае патаёмнае месца, пра якое ведалі толькі князь і эканом, а астатнія абозы з каштоўнасцямі адправіць за ім, бо Дамінік бег у бок Вільны.

Аднак эканом не паспеў выканаць загад свайго гаспадара: у Нясвіж уступілі войскі адмірала Чычагава [15, с.50]. Рускія войскі пачынаюць вопіс каштоўнасцяў палацу. І тут нечакана некалькі казацкіх раз'ездаў недалёка ад Міра затрымалі ганца, які імкнуўся даставіць князю Радзівілу такое пасланне: «Верны слуга Адам схаваў у надзейным месцы дванаццаць каштоўных апосталаў, кухоннае серабро, карціны, а таксама частку рэчаў, вывезеных з Масквы». Верагодна, Адам наўмысна ахвяраваў ганцом, каб адвесці вочы рускіх войскаў, выйграць час і даць усё ж такі абозу выехаць услед за князем. Сам эканом ані ў чым не прызнаўся і быў пакараны [8, с. 113–114].

Дзеля таго, каб паспрабаваць прасачыць лёс незлічоных каштоўнасцяў замка (сярод якіх былі славытыя апосталы) у 1812 г., неабходна звярнуцца да ўспамінаў непасрэдных удзельнікаў падзей. Такіх карысных звестак да сённяшняга дня дайшло няшмат. І тут спадручна ўзгадаць ліст адмірала Паўла Васільевіча Чычагава да імператара Аляксандра І. Чычагаў узначальваў малдаўскі корпус расійскай арміі, што ўвайшла ў Нясвіж у лістападзе 1812 г. Адмірал пісаў імператару наступнае: «В Несвиже я узнал, что кн. Доминик Радзивилл, который сформировал полк для Наполеона, позволил себе всякого рода косвенные клеветы, что он отправил некоторые ценные вещи, которые должны были служить доказательством разграбления, совершенного ими в Москве. Чтобы несколько отомстить, я позволил порываться в некоторых погребях его дома: там нашли сокровища: жемчуг, бриллианты и пр. Я увёз что мог, это будет сложено в Бобруйске,

дабы Ваше Величество изволили решить, что с этим делать. Я ничего не видел, но говорят, что есть вещи, достойные музеев. Всё ценят более миллиона рублей» [14, с. 50]. Далей, па загадзе Чычагава, скарбы на трынаццаці брычках былі вывезеныя ў Мінск, а пасля ў Маскву, Харкаў, Пецярбург [1, с. 116]. Аднак згадак пра радзівілаўскіх апосталаў не сустракаецца.

Калі руская армія восенню заняла Нясвіж, камандзір 14-га егерскага палка А. І. Красоўскі так напісаў у сваім данясенні пра маёмасць, скрадзеную з Масквы: «Неприятель не ждал атаки и очистил город, в котором обнаружено больше чем на миллион драгоценностей, бриллиантов и жемчугов, награбленных в Москве и привезённых в Несвиж на сохранение» [2, с. 19].

Пад камандаваннем адмірала Чычагава знаходзіўся военачальнік рускай арміі Сяргей Алексеевіч Тучкоў, які непасрэдна па загадзе адмірала, як сведчаць крыніцы, рабаваў скарбы Нясвіжскага палаца. За гэта Адам Чартарыйскі прад'явіў яму абвінавачванне, інкрымінаваўшы Тучкову таксама прысваенне 10 мільёнаў золотых ва ўласную кішэню. Аднак падчас следства высветлілася, што ўсе вынятыя ў Радзівілаў рэчы і грошы былі падрабязна складзеныя ў вопіс і перададзены Чычагавым у вышэйшыя чыны імператарскай арміі, што знімала з Тучкова абвінавачванні. Тучкоў знаходзіўся пад следствам аж да 1826 г., пакуль яго не апраўдалі за нядоказам віны [10, с. 729].

Крыніцы таксама згадваюць спадара Альберта Бургельскага, які, хутчэй за ўсё, быў дзорцам палаца. Палкоўнік Кнорынг, пачуўшы пра скарбы Радзівілаў, завітаў у палац і пасадзіў Бургельскага за краты. Пазней сам Тучкоў яшчэ раз арыштоўваў Бургельскага і, пэўна, дабіўся карыснай мэты. Пад кантролем Альберта Бургельскага з палацу былі вывезеныя калекцыі карцін, фарфора, сталавага срэбра, халоднай зброі, а таксама дакументы славутага архіва Радзівілаў. Агульны кошт вывезенага, як было адзначана вышэй, сапраўды склаў каля 10 мільёнаў польскіх золотых [3, с. 39].

Бургельскі пражыў яшчэ 13 гадоў. Паводле яго рапарту і была распачата безвыніковая крымінальная справа над Тучковым [12, с. 236–237].

На гэтым гісторыя славурых дванаццаці апосталаў перапыняецца. Іх апошні гаспадар Дамінік падчас адступлення Вялікай арміі ўдзельнічаў у баях пад Лютцэнам, Дрэзданам і Лейпцыгам; у баі пад Гаўнаў быў смяротна паранены і памёр на тэрыторыі Францыі [11, с. 100].

А што сталася са скульптурамі апосталамі? Даследчыкі, якія займаліся непасрэдна гісторыяй радзівілаўскіх скарбаў [8, 12, 17, 18], усё ж такі прытрымліваюцца меркавання, што рускія афіцэры, якія ўзялі Нясвіж у канцы 1812 г., адправілі частку каштоўнасцяў у цэнтральныя губерні Расійскай Імперыі, а частку захавалі ва ўласнае выкарыстанне. Магчыма, гэтая версія максімальна набліжаная да праўды, бо мае дакументальныя пацвярджэнні, прыведзеныя вышэй.

Безумоўна, можна зрабіць здагадку, што тых фігур проста не існавала, або іх каштоўнасць была шматкроць перабольшаная, нягледзячы на іх рэгулярныя згадкі ў мемуарах.

Пры падвядзенні вынікаў, варта заўважыць наступнае. Фігуры апосталаў (калі яны рэальна існавалі) – гэта хутчэй сімвал, які з’яўляецца ўвасабленнем страчаных у 1812 г. скарбаў Радзівілаў. Адною з прычын рабавання Нясвіжскага палаца стала суб’ектыўная палітычная пазіцыя князя Дамініка Радзівіла, якая сёння не павінна ўплываць на месцазнаходжанне скарбаў замка. Гэты факт дае поўнае маральнае права на ажыццяўленне адпаведных пошукаў і патрабаванне вяртання такіх артэфактаў назад.

Пошукам скульптур апосталаў займаліся і прафесіяналы, і аматары цягам двух стагоддзяў, аднак безвынікова. І калі пошук апосталаў зараз не мае новых нагодаў з-за недахопу зачэпак, то займацца іншымі вывезенымі ў 1812 г. культурнымі каштоўнасцямі можна і трэба. Яскравы таму прыклад – Аршанскае Евангелле канца XII – пачатку XIII ст., якое знікла ў 1812 г. і было знойдзена ва Украіне (зараз знаходзіцца ў бібліятэцы Нацыянальнай акадэміі навук Украіны) [6, с. 63–64]. Такая пошукавая праца надзвычай неабходная ў кантэксце аднаўлення нацыянальнай культурнай спадчыны і напаўнення беларускіх музеяў арыгінальнымі аб’ектамі, якіх так нехапае сёння.

Спіс выкарыстаных крыніц

1. *Асіноўскі, С. М.* Загадка дванаццаці апосталаў Нясвіжскага замка / С. М. Асіноўскі // *Архівы і справаводства*. – 2006. – № 2. – С. 107–119.
2. *Бакуменко, М. Н.* Сокровища в огне войны / М. Н. Бакуменко. – Минск: Беларусь, 1990. – 232 с.
3. *Веремейчик, А. Е.* Несвижский замок в судьбе трёх российских военачальников / А. Е. Веремейчик // *Военно-исторический журнал*. – 2009. – № 10. – С. 38–41.
4. *Кламин, Я.* История Радзивилловских сокровищ (The history of the Radzivils treasures): исторический очерк / Я. Кламин; пер. В. Куницкого. – Несвиж: Слуц. укрупнен. тип., 2002. – 20 с.
5. *Лукашэвіч, А. М.* 1812 год і Беларусь / А. М. Лукашэвіч // *Беларуская думка*. – 2002. – № 2. – С. 119–124.
6. *Мальдис, А. И.* Белорусские сокровища за рубежом. / А. И. Мальдис. – Минск: Літаратура і мастацтва, 2009. – 208 с.
7. *Метельский, А. А.* Владельцы старого Несвижа. – Минск: Беларус. Энцыкл. імя П. Броўкі, 2011. – 160 с.
8. *Ненадавец, А. М.* Дзе яны, скарбы рода Радзівілаў? / А. М. Ненадавец // *Беларуская думка*. – 2007. – № 8. – С. 109–115.
9. *Несцярчук, Л. М.* Беларусь у вайне 1812 года. Паміж Напалеонам і Аляксандрам / Л. М. Несцярчук. – Брэст: ТАА «Паліграфіка», 2012. – 320 с.

10. Отечественная война 1812 года. Энциклопедия. – М.: Рос. полит. энцикл. (РОССПЭН), 2004. – 880 с.

11. Памяць: гістарычна-дакументальная хроніка Нясвіжскага раёна / рэдкал.: Г. П. Пашкоў (гал. рэд.) [і інш.]; маст. Э. Э. Жакевіч. – Мінск: БелЭн, 2001. – 632 с.

12. *Рыбчонак, С. А.* Дванаццаць апосталаў / С. А. Рыбчонак // Вяртанне-3: зб. арт. і дак. / Беларус. фонд культуры. – Мінск, 1996. – С. 232–237.

13. *Сыракомля, У.* Добрыя весці: паэзія, проза, крытыка / У. Сыракомля. – Мінск: Маст. літ., 1993. – 526 с.

14. *Чичагов, П. В.* Письма адмирала Чичагова к Александру I / П. В. Чичагов // Сообщ. М. И. Богдановичем. – СПб., 1831. – 218 с.

15. *Шишигина-Потоцкая, К. Я.* Легенды Несвижа: ист.-краевед. очерк / К. Я. Шишигина-Потоцкая. – 2-е изд. – Барановичи: Баранов. укрупн. тип., 2003. – 72 с.

16. *Шышыгіна-Патоцкая, К. Я.* Нясвіж і Радзівілы / К. Я. Шышыгіна-Патоцкая. – Мінск: Польша, 2001. – 240 с.

17. *Шышыгіна-Патоцкая, К. Я.* Скарбы Нясвіжа / К. Я. Шышыгіна-Патоцкая. – Мінск: Польша, 1993. – 192 с.

18. *Яніцкая, М. М.* Драматычныя лёсы каштоўнасцей Нясвіжскага замка / М. М. Яніцкая // Вяртанне-2: артыкулы, дакументы і архіўныя матэрыялы па праблемах пошуку і вяртання нацыянальных каштоўнасцей, якія знаходзяцца за межамі Рэспублікі Беларусь / Беларус. фонд культуры. – Мінск, 1994. – С. 19–27.

(Дата падачы: 26.02.2021 г.)

А. У. Ерашэвіч

Беларускі дзяржаўны эканамічны ўніверсітэт, Мінск

A. Yerashevich

Belarusian State Economic University, Minsk

УДК [94(476)+351.72(476)(091)]«1772–1796»

**АРГАНІЗАЦЫЙНА-ПРАВАВОЕ РЭГУЛЯВАННЕ ДЗЕЙНАСЦІ
ФІНАНСАВА-БЮДЖЭТНЫХ ОРГАНАЎ КІРАВАННЯ
ДЗЯРЖАЎНЫМІ ФІНАНСАМІ РАСІЙСКОЙ ІМПЕРЫІ
НА ТЭРЫТОРЫІ ЎСХОДНЕБЕЛАРУСКІХ ГУБЕРНЯЎ
У КІРАВАННЕ ІМПЕРАТРЫЦЫ КАЦЯРЫНЫ ІІ**

**LEGAL REGULATION OF THE FINANCIAL AND BUDGET
MANAGEMENT BODIES OF STATE FINANCE OF THE
RUSSIAN EMPIRE ON THE TERRITORY BELARUSIAN
PROVINCES UNDER THE EMPRESS CATHERINE II**

Артыкул прысвечаны праблеме фарміравання нарматыўна-прававой базы рэгламентацыі дзейнасці фінансава-бюджэтных органаў кіравання дзяржаўнымі фінансамі Расійскай імперыі на тэрыторыі Полацкай і Магілёўскай губерняў у гады